

Odborný článek

Princíp ochrany slabšieho v súkromnom práve

Alžbeta Slašťanová

Autorka je absolventkou Právnické fakulty Univerzity Mateje Bela v Banské Bystrici. Doktorské studium v oboru obchodní a finanční právo ukončila v roce 2020. Od roku 2012 působí jako advokátka. Zaměřuje se zejména na oblast občanského, pracovního a správního práva, přičemž se věnuje i soudním řízením v těchto právních oblastech.

Abstrakt

Článek se věnuje zkoumání otázky, jestli je prostřednictvím slovenské právní úpravy a judikatury dostatečně chráněná osoba v postavení slabší smluvní strany. Postavení slabší strany se projevuje nejvíce ve spotřebitelských vztazích, své uplatnění má ale i mimo ně. Spojovacím prvkem je nemožnost ovlivnit obsah smlouvy, tedy faktická nemožnost projevit vůli. Typickým projevem je významná informační a hospodářská nerovnost smluvních stran. Z toho důvodu může být slabší smluvní stranou i podnikatel. Článek analyzuje současný stav a načrtává východiska několika interpretačních problémů, a to i prostřednictvím komparace s úpravou českého občanského zákoníku.

Abstract

The article examines the question of whether a weaker contracting party is sufficiently protected by the current Slovak legislation and case law. The position of the weaker party is most evident in consumer relations, but it has its application also outside of them. The connecting element is the impossibility to affect the content of the contract, i.e. the factual impossibility of expressing the will. A typical case of a weaker position is a situation of significant information and economic inequality of the contracting parties. For this reason, the entrepreneur may also be a weaker party. The article analyzes the current application practice, outlines the several interpretation problems and offers solutions even through comparison with the Czech Civil Code.

1. Všeobecné východiská

Princíp zmluvnej autonómie, princíp rovnosti strán, princíp ekvivalencie plnení a pacta sunt servanda sú základnými princípmi súkromného práva. Diskusia ohľadom modifikácie princípu zmluvnej autonómie v prospech slabšej strany v zmluvných vzťahoch nepochádza z nášho právneho prostredia, primárne teda nevyplýva z národných špecifik. Najvýraznejšie sa prejavuje pri formulárových zmluvách. Namiesto štandardného postupu kontraktácie dochádza len k akceptácii alebo odmietnutiu návrhu formulárovej zmluvy. Súkromné právo vychádza z koncepcie, že strany vzájomne vyjednávajú, čoho výsledkom je zmluva záväzná pre obe strany. Vychádza sa z premisy, že zmluvné strany realizujú svoju vôľu v rámci princípu zmluvnej autonómie, pričom ich limitujú len kogentné ustanovenia. Vo formulárových zmluvách však tkvie potencionálne nebezpečenstvo – preloženie rizika i nákladov jednou zmluvnou stranou na druhú, často s cieľom zlepšenia svojej vlastnej pozície. Najčastejším prejavom je predovšetkým nevyváženosť zmluvných podmienok. Druhá strana nemá reálnu možnosť zasiahnuť do obsahu zmluvy, pričom tak tomu môže byť z rôznych dôvodov, napr. z dôvodu neinformovanosti, nedostatku znalostí či skúseností. Nerovnosť strán sa môže prejavovať aj v neprimeranosti protiplnení či nevyváženosti zmluvných dojednaní.

Zákon č. 40/1964 Zb., občiansky zákonník (ďalej len „občiansky zákonník“, „OZ“) v ustanovení § 3 uvádza: *„Výkon práv a povinností vyplývajúcich z občianskoprávných vzťahov nesmie bez právneho dôvodu zasahovať do práv a oprávnených záujmov iných a nesmie byť v rozpore s dobrými mravmi.“* Nedodržanie stanovených podmienok výkonu práva vedie k odopretiu právnej ochrany. Od uvedeného je potrebné rozlišovať ustanovenia OZ, kde porušenie dobrých mravov vyvoláva i právne následky (napr. podľa § 39 OZ je následkom porušenia dobrých mravov absolútna neplatnosť právneho úkonu). Podľa ustanovenia § 265 zákona č. 513/1991 Zb., obchodného zákonníka (ďalej len „obchodný zákonník“, „OBZ“): *„Výkon práva, ktorý je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku, nepožíva právnu ochranu.“* Z uvedených ustanovení je zjavné, že aplikácia ustanovenia § 3 OZ a ustanovenia § 265 OBZ nemá vplyv na vznik alebo zmenu práva, ale spôsobuje zánik procesnej ochrany.

Posúdenie konkrétneho obsahu dobrých mravov prislúcha súdom. Reaguje judikatúra na požiadavku ochrany slabšej zmluvnej strany postačujúco a teda plní korektív dobrých mravov a zásada poctivého obchodného styku dostatočnú úlohu? Odpoveď môžeme nájsť v analýze rozsudkov všeobecných súdov a Najvyššieho súdu publikovaných v Zbierke stanovísk najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky týkajúcich sa zásady dobrých mravov a zásady poctivého obchodného styku.¹ Keďže záväznosť ustálenej judikatúry najvyšších súdnych autorít bola zakotvená v Slovenskej republike len nedávno², je potrebné analyzovať i ďalšie rozhodnutia. Najvyššieho súdu.³ Základom je porovnanie právnej úpravy v novom českom občianskom zákonníku, ktorý bol prijatý zákonom č. 89/2012 Sb. (ďalej len „český občiansky zákonník“, „ČOZ“) s právnou úpravou slovenského občianskeho zákonníka.

Čo sa týka postoja slovenskej právnej vedy, podľa prof. Števčeka: *„Prejavom sociálnej funkcie súkromného práva je veľmi razantne sa formujúci princíp ochrany tzv. slabšej strany. Pod slabšou stranou rozumieme subjekt, ktorý objektívne nie je schopný „konkurovať“ pri uplatňovaní svojich práv iným subjektom – je vo vzťahu k nim „slabší“. Slabšou stranou v širšom význame môže byť maloletý, osoba vyžadujúca obligatórne zastúpenie zákonným zástupcom, zamestnanec či spotrebiteľ. Konkrétnym prejavom spomínanej sociálnej funkcie je napríklad kogentnosť právnych noriem upravujúcich práve*

*status tzv. slabšej strany. Napríklad ustanovenia o ochrane spotrebiteľa sú v občianskom zákonníku nepochybne kogentné... Moderné chápanie princípu rovnosti subjektov teda znamená aj vyvažovanie ich fakticky nerovnakého postavenia objektívnym právom.*⁴ Podľa prof. Ďuricu: „Ochrane slabšieho ako imanentného princípu práva vôbec, sa postupne venuje aj aj súkromné právo. Občiansky zákonník, ktorého základným ochranným filtrom boli aj dobré mravy alebo tieseň, musí siahať aj k ďalším osobitným inštitútom ...Takto sa nám do súkromného práva dostávajú rôzne ochranné opatrenia a prehĺbuje sa kogentná právna úprava, ktorá sa snaží obmedzovať alebo korigovať zmluvnú slobodu jednej zmluvnej strany, a to tej, ktorá má ekonomickú prevahu.“⁵ Aj keď si právna veda uvedomuje potrebu ochrany slabšej strany a definuje jej východiská, takmer bezvýhradne sa potreba ochrana slabšej strany vníma len pri maloletých, spotrebiteľoch a zamestnancoch. Pre posilnenie ochrany slabšej strany sa ochranné prvky nachádzajú i v procesných predpisoch.⁶

Úvahy o potrebe ochrany slabšej strany vo všeobecnosti nachádzame v slovenskej právnej vede len sporadicky. Prof. Dulak uvádza: „...ospravedlnením pre zásah do zmluvnej slobody a rovnosti strán je snaha o vyrovnanie porušenej zmluvnej parity, pričom „hendikepom“ jednej zo strán zmluvy je vek, duševná porucha, omyl, tieseň alebo neurčitý úkon protistrany.“⁷ Čo sa týka spotrebiteľov, uvádza, že zásah v ich prospech je odôvodnený deficitom zmluvnej slobody, možnosti vyjednávať v dôsledku štandardizácie zmlúv.⁸ Ďalej uvádza, že zásahmi do zmluvnej slobody sa síce narúša jeden z jej typických prejavov – nestrannosť, avšak zásahy sú dôvodné, pretože zachovanie nestrannosti by v takýchto prípadoch znamenalo nespravodlivý postoj k veci.⁹ Csach uvádza: „... princípy rovnosti strán, zmluvnej autonómie a princíp *pacta sunt servanda* (sú) základom súkromnoprávneho poriadku. Subjekty tak môžu v zásade bez obmedzenia uzatvárať zmluvy a štát chráni a presadzuje vôľu strán. V modernom práve však štát reflektuje ekonomickú realitu a považuje uvedené princípy nielen za základné stavebné kamene a formuly, ktoré musí dodržiavať, ale aj ako východiská, nutné predpoklady presadzovania zmlúv. Princípy rovnosti a zmluvnej autonómie a možnosť ich plného rozvinutia sa tak stal nutným predpokladom princípu *pacta sunt servanda*.... Práve preto zákon upravuje osobitný režim pre zmluvy uzavreté omylom, v tiesni atď.“¹⁰ Ďalej uvádza, že právny poriadok tak už nielen ochraňuje súkromné subjekty pred obmedzovaním zmluvnej slobody zo strany štátu, ale stavia štát do pozície garanta zmluvnej slobody v prípadoch, kedy nie je možná jej faktická realizácia. Právo tak presadzuje princíp procedurálnej spravodlivosti (zabezpečenie reálneho vytvorenie slobodnej vôle), lebo ho považuje za mechanizmus, ktorý neruší princíp zmluvnej rovnosti a zmluvnej autonómie, ale naopak, je jeho predpokladom.¹¹ Kým v postoji prof. Dulaka možno badať chápanie princípu ochrany slabšej strany ako princípu, ktorý pôsobí na vyrovnanie nerovnováhy a tieto zásahy sú odôvodnené, nakoľko opak by viedol k nespravodlivému riešeniu, Csach na túto problematiku nazerá cez optiku princípu zmluvnej autonómie ako na predpoklad pre plné rozvinutie zmluvnej slobody.

Nakoľko sa však jedná o ojedinelé názory, nie je prekvapivé, že prevládajúci názor o potrebe ochrany len určitých skupín sa premietá i v legislatívnom zámere nového slovenského Občianskeho zákonníka: „Určité sociálne prvky Občianskeho zákonníka sa v prvom rade prejavujú aj v niektorých modifikáciách tradičných zásad, na ktorých bude kódex vybudovaný a to v prospech a v záujme ochrany slabšieho subjektu. Preto v právnej úprave sa v patričných súvislostiach zohľadnia zásady európskeho súkromného práva ako sú antidiskriminačná zásada, zásada solidarity, spravodlivosť, regard, ochrany dôvery, zásada spolupráce a ďalšie. V súlade s tým sa v rodinnoprávnej úprave posilní ochrana rodiny ako základnej jednotky spoločnosti, a detí najmä maloletých, a ďalej pri formulovaní zmluvného systému sa zoberie na zreteľ, aby sa zásada zmluvnej slobody uplatňovala tak, aby bola zachovaná

rovnováha vzťahov medzi podnikateľmi a spotrebiteľmi, medzi prenajímateľmi a nájomníkmi bytov, v rámci úpravy vecných práv treba zohľadňovať popri nedotknuteľnosti vlastníckeho práva aj jeho sociálnu funkciu a pri úprave náhrady majetkovej a nemajetkovej ujmy akcentovať ochranu poškodeného a osoby dotknutej neoprávneným zásahom.“¹² Legislatívny zámer ďalej uvádza: „Treba zdôrazniť, že zásady európskeho zmluvného práva zamerané na ochranu slabšej zmluvnej strany sa však v žiadnom ohľade nedotknú zmluvných vzťahov vznikajúcich medzi podnikateľmi navzájom. V týchto vzťahoch totiž neexistuje nijaká spoločenská potreba osobitnej súkromnoprávnej ochrany ktoréhokoľvek zmluvného partnera.“¹³ Navrhovaná právna úprava tak naďalej smeruje len k ochrane osôb, ktoré majú určité postavenie. Táto ochrana sa označuje ako tzv. statusová ochrana, pričom existujú závažné argumenty svedčiacie proti takémuto prístupu na základe statusu.¹⁴

Významnou skutočnosťou však je, že trh nie je tvorený iba výrobcami, poskytovateľmi služieb a spotrebiteľmi, ale tvoria ho i rôzne medzičlánky. Na túto skutočnosť poukazuje Eith, podľa ktorého v prípade, ak má mať spotrebiteľ k dispozícii mechanizmus proti neprimeraným ustanoveniam voči svojmu predávajúcemu, bolo by nespravodlivé, aby takýto mechanizmus nemal aj tento predávajúci voči svojmu dodávateľovi.¹⁵ Rovnako aj von Westphalen hovorí o „rovnostrannom regrese“, keď prehlasuje, že ponechanie rizika obsahovej kontroly štandardných zmlúv iba pri poslednom dodávateľovi nezodpovedá spravodlivosti a spoločenskej potrebe.¹⁶

2. Zásada zmluvnej autonómie vs. zásada ochrany slabšej strany

Podľa § 2 ods. 2 občianskeho zákonníka: „V občianskoprávných vzťahoch majú účastníci rovnaké postavenie.“ Uvedené ustanovenie normuje zásadu rovnosti. Čo sa týka zásady rovnosti, prof. Števec uvádza: „Princíp rovnosti má svoj nespochybniteľný axiomatický význam v súkromnom práve – nesmie sa však zabúdať na významovo minimálne rovnako dôležitý princíp autonómie vôle.... princíp rovnosti subjektov sa prejavuje predovšetkým v tom, že žiaden subjekt nesmie bezprávne, t. j. v prípade absencie svojho subjektívneho oprávnenia, inému subjektu nanútiť právnu povinnosť a (a minori ad maius) ani subjektívne právo.“¹⁷ Zmluvná autonómia je v slovenskom občianskom zákonníku legislatívne zakotvená následne v § 2 ods. 3: „Účastníci občianskoprávných vzťahov si môžu vzájomné práva a povinnosti upraviť dohodou odchyľne od zákona, ak to zákon výslovne nezakazuje a ak z povahy ustanovení zákona nevyplýva, že sa od neho nemožno odchyliť.“ Takáto systematika vyvoláva polemiky ohľadom toho, ktorý z týchto princípov je ťažiskovým. V rámci rekodifikácie súkromného práva je nevyhnutné doriešiť i túto dôležitú otázku.

Naproti tomu, nový český občiansky zákonník kladie zásadný dôraz na hľadisko autonómie vôle. Vzhľadom k tomu sa za prvý princíp súkromného práva nepokladá rovnosť osôb, ale princíp autonómie vôle. Dôraz na zásadu rovnosti zastiera prirodzenú nerovnosť medzi fyzickými a právnickými osobami a mína hľadisko ochrany slabšej strany, ktorá je pre súkromné právo rovnako významná ako zásada rovnosti. V návrhu českého občianskeho zákonníka sa konštatuje, že prirodzená sloboda človeka má prednosť pred štátom, pričom štát nie je tvorcom slobody jednotlivca, ale jej ochrancom. Z toho vyplýva i hľadisko autonómie vôle, pričom zákon vystupuje ako ultima ratio len tam, kde dohoda nie je možná, alebo ak k nej nedôjde.¹⁸

Podľa ustanovenia § 1 ods. 2 ČOZ: „Nezakazuje-li to zákon výslovne, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo

právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.“ ČOZ v ďalších ustanoveniach stanovuje hranice uplatnenia zmluvnej autonómie a to prostredníctvom zásady ochrany slabšej strany, najvšeobecnejšie je táto zásada zakotvená v ustanovení § 3 odst. 2 písm. c) ČOZ, ktorý stanovil, že *„nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou ujmu, nikdo však také nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých.“* Ochranu slabšej strany návrh občianskeho zákonníka zdôrazňuje napr. pri nesvojprávnych osobách, rodinnoprávných vzťahoch („slabší“ partner resp. manžel, maloletý) teda je vymedzená osobitým statusom. Avšak nový občiansky zákonník neopomína ochranu slabšej strany i v záväzkových vzťahoch, hoci naďalej venuje osobitnú pozornosť i ochrane spotrebiteľa. Konkrétne vyjadrenia ochrany slabšej strany môžeme nájsť vo viacerých ustanoveniach občianskeho zákonníka. Generálnou klauzulou je pritom ustanovenie § 433 ods. 1: *„Kdo jako podnikatel vystupuje vůči dalším osobám v hospodářském styku, nesmí svou kvalitu odborníka ani své hospodářské postavení zneužít k vytváření nebo k využití závislosti slabší strany a k dosažení zřejmě a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran.“* Z uvedeného ustanovenia je zřejmé, že cieľom je ochrana slabšej strany vo všeobecnosti. Na ochranu spotrebiteľa cieli ods. 2 tohto ustanovenia: *„Má se za to, že slabší stranou je vždy osoba, která vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním.“* Ods. 2 stanovuje vyvráťiteľnú domnienku, čiže zlepšuje i procesné postavenie spotrebiteľa, keďže dôkazné bremeno zafažuje druhú zmluvnú stranu.

Ustanovenie § 3 ods. 2 písm. c) ČOZ je základným ustanovením, od ktorého sa následne odvíja podrobnejšia ochrana slabšej zmluvnej strany v ďalších častiach českého občianskeho zákonníka. Konkretizácia ochrany slabšej strany sa nachádza napríklad v ustanovení § 630 ods. 2 ČOZ. Podľa ustanovenia § 630 ods. 1: *„Strany si mohou ujednat kratší nebo delší promlčecí lhůtu počítanou ode dne, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé, než jakou stanoví zákon, nejméně však v trvání jednoho roku a nejdéle v trvání patnácti let.“* Uvedené ustanovenie umožňuje dohodu o trvaní premlčacej doby, pričom táto možnosť podľa predchádzajúceho občianskeho zákonníka neexistovala. Podľa § 630 ods. 2: *„Je-li kratší nebo delší lhůta ujednána v neprospěch slabší strany, nepřihlíží se k ujednání. Nepřihlíží se ani k ujednání kratší promlčecí lhůty, jde-li o právo na plnění vyplývající z újmy na svobodě, životě nebo zdraví nebo o právo vzniklé z úmyslného porušení povinnosti.“* Je teda vylúčené možné zneužitie zákonnej dispozitívnosti v neprospech slabšej zmluvnej strany. Český občiansky zákonník v ustanovení § 1315 vymedzuje zakázané dojednania ohľadne záložného práva. Podľa ods. 1: *„Zakazují se ujednání, podle kterých dlužník nebo zástavce nesmí zástavu vyplatit.“* Podľa ods. 2: *„Dokud zajištěný dluh nedospěje, zakazuje se ujednat, že a) zástavní věřitel se nebude domáhat uspokojení ze zástavy, b) věřitel může zástavu zpeněžit libovolným způsobem nebo si ji za libovolnou, anebo předem určenou cenu může ponechat nebo c) věřitel může brát ze zástavy plody nebo užitky.“* Podľa ods. 3: *„Je-li zástavcem nebo zástavním dlužníkem spotřebitel nebo člověk, který je malým nebo středním podnikatelem, nepřihlíží se k ujednání s obsahem uvedeným v odstavci 2 písm. b), ať již k němu došlo před dospělostí zajištěného dluhu nebo i poté, co zajištěný dluh dospěl.“* Sleduje sa predovšetkým ochrana dlžníka keď sa ocitne v slabšej pozícii. Návrh pôvodne nevylučoval, aby k dojednaniu skôr zakázanému došlo až po tom, čo sa zaistená pohľadávka stala splatnou, ponechávalo sa na dohodu strán či ďalej uvážia svoje pozície.¹⁹ Občiansky zákonník však túto možnosť po splatnosti vylučuje, ak je zmluvnou stranou spotrebiteľ, malý alebo stredný podnikateľ. Zákonodarca tu na rozdiel od ostatných ustanovení nevychádza zo všeobecnej definície, ale určuje konkrétne kategórie osôb (spotrebiteľ, malý alebo stredný podnikateľ). Aj keď ČOZ prikláňa k zásade zmluvnej autonómie, obsahuje ustanovenia, ktoré túto zásadu ohraničujú a to tak, aby jej uplatnenie v celej šírke nebolo na

ujmu slabšej zmluvnej strany.

Podľa rozsudku Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 29.3.2017 sp. zn. 2 Obo 17-18/2015, zverejneného v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky: „Posúdeniu, či je právny úkon v súlade s dobrými mravmi, nebráni skutočnosť, že právny úkon bol výsledkom zmluvnej voľnosti strán v rámci ich profesionálneho podnikania, prípadne rizika spojeného s týmto podnikaním. Súlad právnych úkonov s dobrými mravmi podľa § 39 občianskeho zákonníka je potrebné skúmať pred aplikáciou § 256 obchodného zákonníka podľa individuálnych okolností jednotlivého prípadu. Dobré mravy pôsobia ako korektív aj v situáciách, ak zmluvu uzatvára osoba v strete záujmov, kedy sú práva a povinnosti účastníkov právneho vzťahu v zjavnej nerovnováhe.“ V posudzovanej veci súd posudzoval manažérske zmluvy z hľadiska ich platnosti, manažérske zmluvy obsahovali nevyváženosť vzájomného plnenia, keď na jednej strane zanikal záväzok vykonávať činnosti spojené s funkciou konateľa, pričom k zániku tohto záväzku mohlo dôjsť preukázateľne aj inak na a druhej strane vzniká povinnosť zaplatiť odstupné pre dvoch konateľov v takej sume, ktorá zodpovedala 240násobku ich mesačnej odmeny. Takúto skutočnosť súd vyhodnotil ako zjavnú, nezdôvodniteľnú a zdôraznenú navyše tým, že v danom prípade síce išlo síce de iure o konanie konateľov mene spoločnosti, de facto však išlo o ich konanie voči sebe navzájom. Súd vyhodnotil, že manažérske zmluvy sú absolútne neplatné.

Súd potvrdil, že dobré mravy nie sú len doplnkom k právnej úprave, ale prelínajú sa celým právnym poriadkom a nastavujú hranice i v prípade zmluvnej voľnosti. Pri analýze rozsudkov Najvyššieho súdu však nenachádzame judikatúru, ktorá by nastavila uplatňovaniu princípu zmluvnej autonómie jasnejšie hranice čo sa týka ochrany slabšej zmluvnej strany. Pozornosť sa venuje výlučne len ochrane spotrebiteľa. Ako bolo uvedené vyššie, právna úprava v ČOZ, na rozdiel od aktuálneho slovenského Občianskeho zákonníka má vyjasnenú základnú zásadu ktorou je zmluvná autonómia, preto je namieste i právna úprava ktorá reguluje jej najvýraznejšie prejavy v prípadoch, keď by mohli byť na ujmu slabšej strany. Pokiaľ sa slovenský zákonodarca vyberie rovnakou cestou, bude nevyhnutné z dôvodu právnej istoty nastaviť hranice konkrétnejšie, a to po vzore českého Občianskeho zákonníka.

3. Adhézne zmluvy

Ďalšou oblasťou, kde sa vynára potreba ochrany slabšej strany sú formulárové zmluvy. Formulárové, resp. adhézne zmluvy sú upravené v ustanovení § 1798 a nasl. ČOZ. Podľa ustanovenia § 1798 ods. 1: „Ustanovení o smlouvách uzavíraných adhezním způsobem platí pro každou smlouvu, jejíž základní podmínky byly určeny jednou ze smluvních stran nebo podle jejích pokynů, aniž slabší strana měla skutečnou příležitost obsah těchto základních podmínek ovlivnit.“ Podľa ods. 2: „Použije-li se k uzavření smlouvy se slabší stranou smluvní formulář užívaný v obchodním styku nebo jiný podobný prostředek, má se za to, že smlouva byla uzavřena adhezním způsobem.“

Podľa ustanovenia § 1799: „Doložka ve smlouvě uzavřené adhezním způsobem, která odkazuje na podmínky uvedené mimo vlastní text smlouvy, je platná, byla-li slabší strana s doložkou a jejím významem seznámena nebo prokáže-li se, že význam doložky musela znát.“ Podľa ustanovenia § 1800 ods. 1: „Obsahuje-li smlouva uzavřená adhezním způsobem doložku, kterou lze přečíst jen se zvláštními obtížemi, nebo doložku, která je pro osobu průměrného rozumu nesrozumitelná, je tato doložka platná, nepůsobí-li slabší straně újmu nebo prokáže-li druhá strana, že slabší straně byl význam

doložky dostatečne vysvetlen.“ Podľa ods. 2: „Obsahuje-li smlouva uzavřená adhezním způsobem doložku, která je pro slabší stranu zvláště nevýhodná, aniž je pro to rozumný důvod, zejména odchýlí-li se smlouva závažně a bez zvláštního důvodu od obvyklých podmínek ujednávaných v obdobných případech, je doložka neplatná. Vyžaduje-li to spravedlivé uspořádání práv a povinností stran, soud rozhodne obdobně podle § 577“. Avšak podľa ustanovenia § 1801: „Odchýlí-li se strany od § 1799 nebo 1800 nebo vyloučí-li některé z těchto ustanovení, nepřihlíží se k tomu. To neplatí pro smlouvy uzavřené mezi podnikateli, ledaže strana prokáže, že doložka uvedená mimo vlastní text smlouvy a navržená druhou smluvní stranou hrubě odporuje obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku.“ Na tomto mieste zákonodarca neposkytuje ochranu podnikateľovi, i keď môže byť slabšou stranou. Pre podnikateľa ponecháva len úzky priestor – len ak bola doložka uvedená mimo text zmluvy, bola navrhnutá druhou zmluvnou stranou a hrubo odporuje obchodným zvyklostiam a zásade poctivého obchodného styku. Občiansky zákonník sa značne odchýlil od návrhu, kde bola ochrana slabšej strany vymedzená všeobecnejšie a to bez ohľadu na status druhej zmluvnej strany.²⁰

Osobitnú pozornosť si zasluhuje ustanovenie § 577 ČOZ, preberá sice doterajšie znenie ustanovenia § 37 ods. 3, § 41 a ods. 1 a § 41 občianskeho zákonníka, avšak vychádzajúc zo zásady preferencie právnych úkonov stanovuje, že namiesto vyslovenie neplatnosti súdom môže súd právny pomer upraviť tak, aby zodpovedal zákonu a platnosť právneho úkonu zostala zachovaná.

Slovenský občiansky zákonník ani zákon č. 513/1991 Z. z., obchodný zákonník (ďalej len „obchodný zákonník“), nepozná pojem zmluvy uzatvorenej adhéznym spôsobom resp. adhézne zmluvy. Tento pojem sa však vyskytuje v právnej náuke i praxi.²¹ Obchodný zákonník však v ustanovení § 273 ods. 3 uvádza: „Na uzavretie zmluvy možno použiť zmluvné formuláre používané v obchodnom styku.“ Podmienky ich používania však nestanovuje ani jeden zo súkromnoprávnych kódexov. Slovenská judikatúra tejto problematike nevenuje mimo spotrebiteľov opätovne žiadnu pozornosť.

4. Zákaz úžery a zásada *laesio enormis*

Ochrana slabšej zmluvnej strany sa realizuje aj prostredníctvom ďalších ustanovení. Predovšetkým sa jedná o zákaz úžery a starorímskej zásady *laesio enormis*. Podľa ustanovenia § 1793 ods. 1 ČOZ: „Zavází-li se strany k vzájemnému plnění a je-li plnění jedné ze stran v hrubém nepoměru k tomu, co poskytla druhá strana, může zkrácená strana požadovat zrušení smlouvy a navrácení všeho do původního stavu, ledaže jí druhá strana doplní, oč byla zkrácena, se zřetelem k ceně obvyklé v době a místě uzavření smlouvy. To neplatí, pokud se nepoměr vzájemných plnění zakládá na skutečnosti, o které druhá strana nevěděla ani vědět nemusela.“ Ustanovenie § 1793 je vyjadrením rímskoprávnej zásady *laesio enormis*. Tento inštitút je známy z niektorých právnych úprav ako krátenie o polovicu. V princípe ak pri právnom úkone hodnota plnenia nedosahuje ani len polovicu hodnoty protiplnenia môže poškodená strana požadovať zrušenie právneho úkonu a vrátenie všetkého do pôvodného stavu. Alternatívne môže požadovať vyrovnanie spomínaného rozdielu medzi plneniami. V návrhu sa uvádza, že podľa výsledkov odborných diskusií k tejto otázke sa nenavrhol stanoviť ako relevantné kritérium práve polovica ceny, lebo to by mohlo viesť k tvrdostiam. Prevzala sa konštrukcia známa predovšetkým zo švajčiarskeho práva.²²

Občiansky zákonník venuje pozornosť aj ochrane pred úžerou. Podľa ustanovenia § 1796: „Neplatná je smlouva, při jejímž uzavírání někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo

leghkomyslnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru.“ Podľa ustanovenia § 1797: „Podnikatel, který uzavřel smlouvu při svém podnikání, nemá právo požadovat zrušení smlouvy podle § 1793 odst. 1, ani se nemůže dovolat neplatnosti smlouvy podle § 1796.“ Možno konštatovať, že podnikatelia sú chránení inštitútom *laesio enormis*, pričom zákaz úžery pre nich neplatí.

Slovenská právna úprava má zákaz úžery zakotvený v ustanovení § 39a: „Neplatný je právny úkon urobený fyzickou osobou nepodnikateľom, pri ktorom niekto zneužije tieseň, neskúsenosť, rozumovú vyspelosť, rozrušenie, dôverčivosť, ľahkomyselnosť, finančnú závislosť alebo neschopnosť plniť záväzky druhej strany a dá sebe alebo inému sľúbiť alebo poskytnúť plnenie, ktorého majetková hodnota je vzhľadom na vzájomné plnenie v hrubom nepomere.“ Zásada *laesio enormis* nie je normatívne upravená, aj keď sa jej mierne náznaky v občianskom zákonníku objavujú (napr. v ustanovení § 39, § 49, § 42 občianskeho zákonníka).

V Zbierke rozhodnutí Najvyššieho súdu nenachádzame publikované rozhodnutia vychádzajúce z tejto zásady. Existujú však viaceré rozhodnutia, ktoré hovoria o vylúčení aplikácie tejto zásady, nakoľko ju právny poriadok nepozná. Podľa rozsudku Najvyššieho súdu SR z 27. júna 2019, sp. zn. 3 Cdo 244/2018: „*Neprieči sa zákonu, pokiaľ účastníci kúpnej zmluvy v prípade, na ktorý sa nevzťahuje cenová regulácia, dojednávajú kúpnu cenu vo výške, ktorá je buď vyššia alebo nižšia ako cena obvyklá (trhová). V rámci zmluvnej voľnosti nie je v týchto prípadoch právnym poriadkom zakázané ani dojednanie príliš nízkej kúpnej ceny (laesio enormis), resp. dojednanie, pri ktorom je „zvlášť hrubý nepomer medzi plnením a protiplnením pri kúpe nehnuteľností*“. Súd ďalej v odôvodnení uvádza, že sama skutočnosť, že účastníci kúpnej zmluvy dohodli príliš nízku kúpnu cenu (v danom prípade 1 €), nepredstavuje rozpor so zákonom a nezakladá absolútnu neplatnosť tohto právneho úkonu v zmysle § 39 občianskeho zákonníka. Tým, pravda, v niektorých, individuálnych prípadoch nie je dotknutý možný dopad tohto ich dojednávania napríklad z hľadiska daňového. Pokiaľ bolo uzavretie kúpnej zmluvy výsledkom dohody jej účastníkov nespátej s konaním prieciacim sa dobrým mravom (konaním *contra bonos mores*), samo dojednanie kúpnej ceny v tejto výške nie je v rozpore s dobrými mravmi, nemá spoločensky neakceptovateľné ciele, ani dôsledky, ktoré by boli v kolízii s dobrými mravmi.

Podľa rozhodnutia Najvyššieho súdu sp. zn. 2 MCdo/9/2014: „*Všeobecne platí a je samozrejmosťou, že účastníci kúpnej zmluvy nie sú v zásade viazaní či obmedzovaní dohodnutím si výšky kúpnej ceny, ktorá nie je upravená cenovým predpisom. Môžu si tak dojednať aj cenu, ktorá sa odchyľuje od ceny obvyklej (trhová), najmä, ak ide o cenu podstatne nižšiu. Platné právo neobsahuje právny inštitút neúmerného skrátenia resp. poškodenia (laesio enormis) riešiaci prípady, kedy došlo k dohodnutiu príliš nízkej kúpnej ceny, pokiaľ taká cena nie je v rozpore s cenovými predpismi. Nemožno však vylúčiť, že okolnosť hrubého nepomeru plnenia jednej zo strán k tomu, čo poskytla druhá strana, môže v spojitosti s ďalšími okolnosťami daného prípadu (nie však sama o sebe) už naplňať znaky konania prieciaceho sa dobrým mravom.*“ Uvedené rozsudky sú často citované a dosiaľ neboli judikátorne prekonané.

Pri analýze rozsudkov Najvyššieho súdu možno konštatovať, že Najvyšší súd Slovenskej republiky vo svojej judikatúre venoval pozornosť kontrole plnení len čo sa týka primeranosti zmluvnej pokuty na podklade dobrých mravov.²³ Nárok zmluvnej strany na úhradu sankcie zostáva zachovaný, ale prostredníctvom moderácie súdu sa zníži na primeranú úroveň.²⁴ Z tejto judikatúry jednoznačne vyplýva, že, že možnosť zásahu súdu je síce vyslovene zákonom upravený, avšak je postupom

výnimočným, nakoľko zasahuje do princípu zmluvnej autonómie.

5. Zhrnutie

Z uvedených ustanovení českého občianskeho zákonníka je zrejmé, že okrem dobrých mravov, ktoré platia všeobecne pre oblasť občianskoprávných vzťahov, zákonodarca normuje i osobitné ustanovenia, kde determinuje výkon subjektívnych práv – na strane silnejšieho subjektu, ale neopomína ani zneužívanie postavenia slabšej strany. Upravuje najtypickejšie prípady, kedy by mohlo dôjsť k nerovnováhe, čo je zaiste v súlade s princípom právnej istoty. Na základe týchto ustanovení môžu adresáti práva nadobudnúť istotu ako svoje právne vzťahy regulovať a ako sa v právnych vzťahoch správať. Takúto úpravu možno hodnotiť viac ako pozitívne.

Ako bolo uvedené vyššie, z hľadiska právnej istoty je odôvodnené, aby tieto najtypickejšie situácie našli vyjadrenie v zákonných ustanoveniach. Okrem toho je však potrebné, aby sa v právnom poriadku nachádzali i také normy, ktoré budú východiskom pre situácie, ktoré zákonodarca dosiaľ nepredvídal, ale v rámci ktorých sa vytvorí priestor pre judikáciu súdov.

Zásada ochrany slabšej zmluvnej strany sa nachádza v ustanovení § 3 ods. 2 písm. c) ČOZ, v zmysle ktorého nikto nesmie pre nedostatok veku, rozumu, alebo pre závislosť svojho postavenia utrpieť nedôvodnú ujmu, nikto však tiež nesmie bezdôvodne ťažiť z vlastnej neschopnosti k ujme druhých. Normatívne vyjadrenie princípu je bezpochyby prínosom. Avšak pri ustanovení § 433 ods. 1 ČOZ absentuje následok zneužitia kvality odborníka a hospodárskeho postavenia vo všeobecnosti, nielen pri občianskom zákonníkom predpokladaných situáciách (opísaných v čl. 2 a 3.). Napr. nevyváženosť zmluvných podmienok sa môže nachádzať aj mimo adhézných zmlúv. Vynára sa otázka, či podľa takejto právnej úpravy má subjekt v postavení slabšej strany nejaké možnosti obrany. Riešenie možno vidieť v normovaní neplatnosti ustanovenia zmluvy zakladajúceho nerovnovážne postavenie alebo v jeho neúčinnosti. Tým by zákonodarca jasne zadefinoval pozíciu princípu ochrany slabšej strany to by sa otvoril priestor pre judikáciu súdov. Ak by došlo k zneužitiu postavenia prejavujúceho a v nevyváženosti zmluvného dojednaní, bolo by postihnuté neplatnosťou alebo neúčinnosťou takéhoto nerovnovážneho dojednaní. Vzhľadom na tendenciu zákonodarcu eliminovať prípady absolútnej neplatnosti, sa možno skôr prikloniť k takej právnej úprave, ktorá by stanovovala možnosť slabšej strany domáhať sa neúčinnosti takého ustanovenia zmluvy.

Popri teórii tzv. procedurálnej spravodlivosti existuje i tzv. teória zmluvnej spravodlivosti, ktorá je presadzovaná práve pri spotrebiteľoch. Procedurálna spravodlivosť znamená, že sa vytvára priestor pre slobodné uplatnenie vôle v rámci zmluvnej autonómie, čoho výsledkom však ešte nemusí byť zmluvná spravodlivosť. Zmluvná autonómia je zaiste jedným z kľúčových princípov súkromného práva, nemožno však opomíňať princíp spravodlivosti prelínajúci sa celým právnym poriadkom. Tento princíp musí byť akceptovaný bez ohľadu na status subjektov ktoré vstupujú do právnych vzťahov a v jeho rámci musí byť posudzovaný i samotný princíp zmluvnej autonómie. Ani na princíp zmluvnej autonómie nemožno nazerať ako na samoúčelný, ale treba ho posudzovať v kontexte s ostatnými. Pokiaľ je účelom tohto princípu plné rozvinutie slobodnej vôle jednotlivca, to tiež môže prebiehať len v určitých mantineloch. Podľa Salača, žiaden moderný právny poriadok neumožňuje domáhať sa neplatnosti či neúčinnosti zmluvy iba s ohľadom na nevyváženosť plnení.²⁵ Nie je to však dôvod, aby sa Slovenská republika nevybrala iným smerom, najmä ak sa ochrana slabšieho subjektu

zužuje na oblasť občianskoprávných vzťahov a to len z dôvodu že do obchodnoprávných vzťahov stupujú profesionáli, od ktorých sa vyžaduje väčšia obozretnosť a predpokladá sa, že z dojednaných nevýhodných podmienok nemôže pre nich vyvstať existenčné riziko, prípadne existuje obava zo zneužívania ochranných ustanovení. To všetko sú argumenty, ktoré môžu byť vyvrátené v súdnom konaní. Nehovoriac o prípadnom zneužívaní ochranných ustanovení, kde je bariérou ustanovenie § 3 občianskeho zákonníka.

6. Záver

Vývoj v Českej a Slovenskej republike bol poznačený socializmom, pre ktoré bolo charakteristické formalistické nazeranie na právo, pričom právo bolo chápané skôr ako samoúčelný systém. Súkromné právo upravuje najširšiu škálu právnych vzťahov, ktoré sa týkajú každodenného života. Materiálny právny štát nemôže fungovať bez všeobecne vyžadovanej miery poctivého jednanie medzi ľuďmi. V posledných desaťročiach možno sledovať zmeny východísk pri interpretácii právnych noriem smerom k hľadaniu rozumného a spravodlivého riešenia. Deklarovanou základnou funkciou súkromného práva v legislatívnom zámere slovenského občianskeho zákonníka je zabezpečenie ochrany a právneho rámca slobodného rozvoja ľudskej osobnosti, nemožno však opomenúť, že jej derivátom je i fikcia v podobe právnických osôb.

V súčasnej slovenskej právnej úprave sa nachádza v ustanovení § 3 zákaz výkonu práva s dobrými mravmi, v ustanovení § 39 občianskeho zákonníka je upravená neplatnosť právneho úkonu, ktorý svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu alebo ho obchádza alebo sa prieči dobrým mravom, v ustanovení § 49 je zakotvená možnosť odstúpenia od zmluvy uzavretej za nápadne nevýhodných podmienok (ktorá sa neaplikuje na obchodnoprávne vzťahy) a v ustanovení § 265 obchodného zákonníka je upravený zákaz výkonu práva so zásadami poctivého obchodného styku. Z vyššie uvedenej analýzy judikatúry je zjavné, že táto na požiadavku ochrany slabšej strany mimo spotrebiteľských vzťahov nereaguje a teda korektív dobrých mravov neplní v oblasti ochrany slabšej strany dostatočnú úlohu. Je pravdou, že najvypuklejšie sa nerovnosť zmluvných strán prejavuje vo vzťahu dodávateľa a spotrebiteľa, avšak spájacím prvkom je nemožnosť ovplyvniť obsah zmluvy, teda faktická nemožnosť prejaviť vôľu. Typickým prejavom je významná informačná a hospodárska nerovnosť zmluvných strán. Ktokoľvek, i podnikateľ môže byť slabšou zmluvnou stranou v obchodných vzťahoch. Status podnikateľa ešte sám osebe nezaručuje rovnaké postavenie a s tým spojenú rovnocennú vyjednávaciu silu medzi obchodnými partnermi.

Pri prevládajúcom objektívne aktuálnom výklade právnych predpisov v slovenskom právnickom profesnom prostredí ²⁶ vychádza ako najvhodnejšie riešenie po vzore nového českého občianskeho zákonníka, pričom by sa zakotvila aj neúčinnosť zmluvných ustanovení porušujúcich zákaz zneužitia postavenia na úkor slabšej strany.

Prikloniť sa k takémuto riešeniu po vzore českého občianskeho zákonníka nahráva aj aktuálny stav právneho vedomia a právnej vedy. V prostredí kultivovaného právneho povedomia a vyspelej právnej vedy by zakotvenie týchto inštitútov mohlo pôsobiť kontraproduktívne. V našom právnom prostredí, kde nie sú takéto hodnoty natoľko rozvinuté, môže táto právna úprava pôsobiť výchovne a pre právnu vedu motivačne. Netreba však opomenúť, že tieto inštitúty by nemali byť detailne stanovené a zákonodarcu by sa mal obmedziť len na formulovanie určitých všeobecných pravidiel. Zákonné

normy naformulované dostatočne všeobecne, tvoria pevný právny základ, ktorý otvára cestu pre právny diskurz.

Seznam poznámek pod čarou

1 Zbierka rozhodnutí Najvyššieho súdu existuje v elektronickej podobe od roku 2005.

2 Po prijatí Zákona č. 160/2015 Z.z., civilného sporového poriadku, ktorý sa v čl. 2 odvoláva na ustálenú prax najvyšších súdnych autorít.

3 „Ustálená rozhodovacia prax najvyššieho súdu“ je vyjadrená predovšetkým v stanoviskách alebo rozhodnutiach Najvyššieho súdu, ktoré sú (ako judikáty) publikované v Zbierke stanovísk najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky. Do tohto pojmu však možno zaradiť aj prax vyjadrenú opakovane vo viacerých nepublikovaných rozhodnutiach najvyššieho súdu, alebo dokonca aj v jednotlivom, dosiaľ nepublikovanom rozhodnutí, pokiaľ niektoré neskôr vydané (nepublikované) rozhodnutia najvyššieho súdu názory obsiahnuté v skoršom rozhodnutí nespochybnili, prípadne tieto názory akceptovali a vecne na ne nadviazali. (citované z odôvodnenia uznesenia Najvyššieho súdu SR zo 6. marca 2017, sp. zn. 3 Cdo 6/2017).

4 ŠTEVČEK, M. In ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1-450. Komentár*. Praha: C.H. Beck, 2015, str. 15.

5 ĎURICA, M. *Právna ochrana spotrebiteľa a jej miesto v systéme súkromného práva*. In: Zborník príspevkov z konferencie. Košice, UPJŠ 2008, s. 39.

6 Tzv. slabšou stranou civilný sporový poriadok označuje spotrebiteľa, zamestnanca a diskriminovanú osobu.

7 DULAK, A.: K princípu zmluvnej slobody v súkromnoprávných vzťahoch. In: *Právny obzor*, 4/2003, s. 410.

8 Tamže, s. 411.

9 Tamže.

10 CSACH, K.: *Neštandardné právo štandardných situácií*. In: Zborník príspevkov z konferencie. Košice, UPJŠ 2008, s. 25.

11 Tamže, str. 26, ohľadom princípu rovnosti zhodne ZOULÍK, F.: Soukromoprávní ochrana slabší smluvní strany. *Právní rozhledy*, č. 3, 2002, s. 110.

12 Legislatívny zámer, str. 19. Dostupné na: <https://www.justice.gov.sk/Dokumenty/OZ/Legislativny%20zamer%20OZ.pdf>

13 Tamže.

14 Bližšie viď JANOUŠEK, L. *Ochrana slabší smluvní strany v občanském zákoníku*. C. H. Beck, 2018.

15 EITH, W.: Zum Schutzbedürfnis gegenüber Allgemeinen Geschäftsbedingungen. *Neue Juristische Wochenschrift*, 1-2/1974, s.19. Podľa CSACH, K.: *Neštandardné právo štandardných situácií*. Zborník

príspevkov z konferencie. Košice, UPJŠ 2008, s. 2.

16 LÖWE, W., WESTPHALEN, F., TRINKNER, R.: Großkommentar zum AGB- Gesetz. Band II, 2. vydanie. Heidelberg: Recht und Wirtschaft, 1983, s. 617. Podľa: CSACH, K.: *Neštandardné právo štandardných situácií*. In: Zborník príspevkov z konferencie. Košice, UPJŠ 2008, s. 23.

17 ŠTEVČEK, M. In ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1-450. Komentár*. Praha: C.H. Beck, 2015, str. 15.

18 ELIÁŠ, K., ZUKULÍNOVÁ, M. Návrh občanského zákoníku. Návrh pracovnej komise. Časť prvá až štvrtá, str. 7, str. 8.

19 Tamže, str. 198.

20 ELIÁŠ, K., ZUKULÍNOVÁ, M. Návrh občanského zákoníku. Návrh pracovnej komise. Časť prvá až štvrtá, str. 262.

21 JAKUBOVIČ, D. *Závazkové právo v intenciách českej a slovenskej komercialistiky*, Bratislava: EPOS, 2006, str. 24.

22 ELIÁŠ, K., ZUKULÍNOVÁ, M. Návrh občanského zákoníku. Návrh pracovnej komise. Časť prvá až štvrtá, str. 262.

23 Rozsudok NS SR sp. zn. 1ObdoV/93/2004 zo dňa 24.3.2006 (publikovaný v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky č. 1/2008 pod R 8/2008), Rozsudok NS SR sp. zn. 3Obdo/283/1998 publikovaný v časopise Zo súdnej praxe pod č. 18/1999, Uznesenie NS SR sp. zn. 2Obdo/39/2010 zo dňa 8.12.2010, Rozsudok NS SR sp. z n. 3Cdo/130/2006 zo dňa 29.3.2007, Rozsudok NS SR sp.zn. 2Cdo/172/2007 z 30.9.2008, Rozsudok NS SR sp. zn. 7MCdo/9/2012 zo dňa 30.9.2013, Uznesenie NS SR sp. zn. 3Obdo/11/2019 zo dňa 17.7.2019 (publikované v z Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky č. 5/2019).

24 Ustanovenie § 301 obchodného zákonníka.

25 SALAČ, J. *Rozpor s dobrými mravmi a jeho následky v civilnom práve*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2000, str. 206.

26 Vychádzajúc z empirického prieskumu zverejneného v publikácii TURČAN, M. *Interpretácia a argumentácia v práve*. Wolters Kluwer, 2016.

Zaujal Vás tento článek?

Tímto to končit nemusí. Článek najdete ve webové podobě na:

<https://www.iurium.cz/2020/05/25/princip-ochrany-slabsiho/>

Zapojte se do diskuze. Jakýkoli názor, kritika, nápad či podnět je zde vítán.